

A NAPKÖZIS NEVELÉSI GYAKORLATOK HELYE, SZEREPE, TAPASZTALATAI A SZEGEDI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLÁN

SZABÓ G. MÁRIA ÉS KOVÁCS JÓZSEFNÉ

A tudományos-technikai forradalom, valamint a megváltozott és folyton mozgó, alakuló, átmeneti társadalmunk egyre jobban fokozza a pedagógusokkal szembeni követelményeket. A pedagógusok munkájának társadalmi és politikai jelentőségét egyrészt az a gyakorlati tény támasztja alá, hogy a pedagógus a tanuló-
ifjúságon keresztül csaknem az egész társadalommal kapcsolatban van, másrészt pedig igen sok az az idő, amit a pedagógus irányítása mellett egy-egy fiatal eltölt — és az is éppen az emberi élet legfogékonyabb korszakában — történik.

Megnőtt és módosult a szerepe az intézményeknek is, amelyekben a pedagógusok dolgoznak. Az ismeretközpontú, oktatáscentrikus általános iskolák helyébe, nevelés-
központú intézmények keltenek, amelyekben a nevelők elé nem csupán azt az igényt támasztják ma már, hogy jól értsék, ismerjék és alkalmazni tudják az ismeretátadás eszközeit, formáit — amit már évszázadon át kikísérleteztek. Követelmény, hogy a sokrétű iskolai tevékenységet egy magas színvonalú nevelőmunkával fogják össze. Ma már az iskolai élet nemcsak tanítási órákból áll, hanem hozzátartozik az ifjúsági mozgalom, a napköziotthon, az üzemlátogatás, a tanulmányi kirándulás, vagyis a nevelésnek számos iskolán kívüli területe és alkalma. Ezért eredményesen nevelni csak azok tudnak, akik ezen a bonyolult munkaterületen megoldják az emberformálást, a személyiségalakítást egyre magasabb szinten.

E tényezőket nekünk, akik a tanárképzés munkáját vállaltuk magunkra, érzékeny műszerként kell állandóan figyelemmel kísérenünk. Így képezünk olyan pedagógusokat, „amilyenekre az iskolának szüksége van”^[1]. Nem elégedhetünk meg a tanárképzés során azzal, sem hogy csupán elméleti ismereteket kapjanak jelöltjeink a pedagógus nevelőmunkájáról.

Feletteseink intézkedésekben, dokumentumokban érzékeltetik a gyakorlati képzés fontosságát. Vannak is mérhető, sokszínű eredmények, pl. a mozgalmi nevelésben, az osztályfőnöki nevelőmunkára való felkészítésben, a népművelési képzésben stb. Sajnos a napközi nevelőmunka gyakorlata sok kívánnivalót hagyott maga után. Fontossága pedig vitathatalan. Néhány gondolattal utalunk erre a tényre:

— A napköziotthon a felszabadulás utáni szocialista művelődéspolitikai egyik jelentős vívmánya, rendszerünk „édes gyermeke”. Társadalmunk a dolgozó szülők érdekében hívta életre új minőséggel.

— Az ötödik Nevelésügyi Kongresszus második szekciójának egyik következtetése az volt, hogy az új követelményeknek az általános iskola hagyományos szervezeti formája — tanítás de. 8—1 óráig — nem tud a kívánt hatásfokkal eleget tenni. Az iskolában folyó egésznapos foglalkozás mindinkább társadalmi szükségletté válik. Ez a pedagógiai törekvés viszont tovább növeli az általános iskolai neve-

¹Miklósvári Sándor: Pedagógusképzésről (Köznevelés 1973.)

lők, különös tekintettel a napközi vezetők személyiségével szemben támasztott követelményeket, amit Aczél György elvtárs az 1972. júniusi párthatározatban az alábbiakban fogalmazott meg: „A szocialista társadalom felépítéséhez szakmájukat magas szinten művelő, önállóan gondolkodó, magukat is továbbképző, a feladatokat fegyelmezetten megoldó, szocialista elkötelezettségű pedagógusokra van szükség.”[2]

A társadalmi elvárások, valamint az említett pedagógus-személyiség „modell” megvalósítása elodázhatatlanná tette főiskolánkon a napközis nevelési gyakorlatok megszervezését, és azok beillesztését az eddigi gyakorlatok rendszerébe.

A Művelődési Minisztérium 125/1970. sz. utasításával bevezetett új tanterve, valamint az 1973-ban kiadott módosított tanterve és 1972-ben megjelent „Tanárképző Főiskolák hallgatóinak szakmai-pedagógiai-iskolai gyakorlatához” c. útmutató szabályozta a napközis nevelési gyakorlatok helyét, amit szervező és tartalmi munkánk során alapidokumentumoknak tekintettünk.

1. A napközis nevelési gyakorlat előkészítő szakasza

Az a tény, hogy a tanárjelöltek a 6. félévben kezdik el a napközis gyakorlati munkát, arra készítetett bennünket, hogy tárjuk fel milyen elméleti-gyakorlati ismereteket kapnak a hallgatók a pedagógiai tárgyak keretében vagy azon kívül napközis témából az előző félévekben.

— Kedvező alapot jelent, hogy a hallgatók már befejezik pszichológiai tanulmányaikat. Második évfolyamon didaktika elméletével foglalkoznak és a 4. félévben két órában megismerkednek — az oktatás szervezeti formái — c. téma keretében a napközis munka didaktikai kérdéseivel és kollokválnak is belőle.

— Az 5. félévben neveléseméletet tanulnak és egy alkalommal két órában — a nevelőmunka sajátos színterei és feladatai — c. témánál a napközis nevelőmunkáról és az egésznapos nevelésről hallgatnak előadást, (vagy szemináriumon dolgozzák fel) és vizsgáznak a témából.

— Nagyon jelentősnek tartjuk az elméleti ismeretek mellett, azokat a gyakorlati tapasztalatokat, amelyeket a hallgatók magukkal hoznak ill. hospitálás formájában gyűjtenek össze. Jelentős azoknak a jelölteknek a száma, akik általános iskolás korukban már napközisek voltak. Élményforrásnak tekintjük továbbá a két vagy többhetes nyári napközis táborokban szerzett tapasztalatokat. Évek óta emelkedik azon hallgatók száma, akik vállalják a nyári napközis munkát önként, a jövőben érdemes lenne még tudatosabb mozgósítást végezni a jelöltek között.

A napköziothonban folyó hospitálások a 4. félévben didaktika keretében két-két órában történnek. Az 5. félévben nevelésemélet keretében szintén két-két órát hospitálnak a gyakorló és a külső városi iskolák napközis csoportjaiban. A megfigyelési szempontokat hallgatóink előre megkapják és a hospitálási tapasztalatokat csoportosan feldolgozzák. Ezzel az ún. ismerkedési és hospitálási szakasz lezárult.

Meggyőződésünk, hogy az összehangolt, folyamatos ismeretnyújtásra és a tudatos megfigyelésre nagy szükségük van a hallgatóknak, csak így várhatunk tőlük a 6. és 7. félévben önálló (szakvezetői közvetett irányítással), előre megtervezett foglalkozásokat.

2. A napközis nevelési gyakorlatok tapasztalatai

Az 1972/73-as tanév II. félévétől, 1973. február 1-től indítottuk be a napközis nevelési gyakorlatokat. Ezért mindössze négy féléves tapasztalat áll mögöttünk.

A magas hallgatói létszám nagyon megnehezítette a nevelési gyakorlat szervezési

¹. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai (1972)

és tartalmi kivitelezését. A gyakorlat beindításakor 259 III. éves hallgatóval kellett számolnunk, akiknek száma a 7. félévben változatlan maradt. A következő tanév új III. éveseknek létszáma 353 főre emelkedett, ezek száma sem csökkent a 7. félévben sem.

A magas létszám mellett mégis a nagyobb gondot a szemléletformálás jelentette. A gyakorló iskolákban a tanárképzés következtében hagyománnyá vált szaktárgyi tanítási gyakorlatok mellett egy új nevelési gyakorlat bevezetése nem vált mindenki számára természetessé. A hallgatók is inkább tehernek, mint hasznos pedagógiai gyakorlatnak tekintették. A főiskola vezetésének maximális támogatásával, a pedagógiai tanszék közreműködésével, valamint a tanulmányi osztály és a KISZ szervezet segítségével, s a két gyakorló általános iskola igazgatóságának irányításával tulajdonunk a kezdeti problémákon.

A két gyakorló iskola meghatározott és kötött napközis csoportszáma, keretlétszáma korlátozta lehetőségeinket a szakvezetői megbízásoknál. Kezdetben három szakvezető megbízását, következő félévben még két fő megbízását tették lehetővé a gyakorló iskolai körülmények. Ezért Szeged három általános iskolája is bekapcsolódott, felkérésre a napközis nevelési gyakorlatba. (Béke utcai, Hámán Kató és a Madách utcai általános iskolák). Az iskolák kiválasztásánál a napközis munka korszerűsítési törekvései kerültek előtérbe, pl.: szakosított jellegű, vagy klub-rendszerű napközis foglalkozások. Így 8 főre emelkedett a napközis szakvezetők száma. A már említett magas hallgatói létszám, valamint a kezdeti szakaszban kevés napközis szakvezetői létszám, miatt 80 hallgató jutott egy csoportba. A jelenlegi félévben 30—40 fő kerül egy-egy szakvezetőhöz.

A napközis nevelési gyakorlat a 6. félévben, valamint a 7. félévben vált kötelezővé a tanárjelöltek számára. Rendkívül körültekintő munkával a megbízott szakvezetők és a gyakorló iskolák igazgatóhelyettesei arról gondoskodtak, hogy a főiskolán rendszeresített tanulmányi csoport beosztásoknak megfelelően kerüljenek a hallgatók, egy-egy napközis szakvezetőhöz. Örvendetes eredmény az is, hogy néhány szakcsoport számára ugyanazon iskolában sikerült kettő vagy három tanítási és nevelési gyakorlatot szervezni. A kétféle gyakorlat egybeesése és eredménye indokolja, hogy a jövőben a külső iskoláknál is hasonló szervezésre törekedjenek.

A napközis nevelési gyakorlatokra általában a gyakorló heteken kerül sor. A szaktárgyi és napközis szakvezetők közös tanácskozása és a hallgatók egyéni kérésének figyelembevételével, a beosztásoktól nincs, vagy csak alig történik eltérés. Szükséges azonban megemlíteni, hogy a gyakorló heteken a hallgatók megterhelése maximális. Mind a felkészülés, mind a két szaktárgy gyakorló tanítása és a napközis nevelési gyakorlat egy hét alatt igen sok és nehéz a jelölteknek, — különösen a 6. félévben. Ezért a jövőben bátrabban kell szorgalmaznunk, hogy a napközis gyakorlatnak a félév során akkor tegyenek eleget a hallgatók, amikor erre elfoglaltságuk, munkarendjük szerint legkedvezőbbek a lehetőségek. A csoportvezetők és a szakvezetők vállalják a felelősséget, azért, hogy az — önként választott — beosztások maradéktalanul érvényesüljenek, természetesen eleget téve minden más iskolai munkának. A túlterhelés csökkentése, a napközis gyakorlatra váló igényes felkészülés mértéke így még kedvezőbb.

A 7. félévben visszatérő csoportoknak a napközis nevelési gyakorlata lényegesen magasabb szintű munkát bizonyít. A IV. éves hallgató jó ismerősként megy vissza a napközis tanulókhöz. Hangulata, felkészülése, foglalkozásvezetése a gyermekkel való kapcsolata minőségileg változik meg, bátrabb, kezdeményezőbb és önállóbb. A jövőben is indokolt ezt a szervezési formát alkalmazni még a sok-sok akadémia ellenéte is.

3. A 6. és 7. félévben végzett napközis nevelési gyakorlat tartalma:

Mindkét félévben kötelező az 5—5 órai napközis foglalkozásokon való részvétel, s azon belül egy-egy foglalkozás önálló megtartása. A 6. félévben a hallgatók állandó szakvezetői irányítással kapcsolódnak be a csoportmunkába. Megfigyelnek, tájékozódnak és segítséget adnak egy-egy foglalkozáshoz, úgy, hogy közben igyekeznek kapcsolatot teremteni a tanulókkal. A kiscsoportban történő előkészítésekben megbeszélik a szakvezetővel a vezetett foglalkozásokra való felkészülés anyagát, módszerét, amit részletes vázlatban rögzítenek a hallgatók, úgy, hogy a szaktárgyi orientálódásuk is kifejeződére jusson.

Elkészítik a kötelező szakirodalmi anyagok jegyzetelését, amit a szakvezető írásos véleményezéssel is ellát.

Leírják „Hol talákoztam a napközivel” c. vallomásaikat. Ez a 7. félévben is kötelező.

A 7. félévben a jelöltek számára kötelező az 5 órás foglalkozás önálló megtartása, pl. tanulmányi munka, kulturális foglalkozás, vagy játék, vagy célséták stb. A tanulmányi foglalkozásokon a házi feladatoknak megfelelően segítik a tanulói felkészülést, korrepetálás, rajzos táblai vázlat, szemléltető eszközök és anyagok felhasználásával. Az ismeretek rögzítéséhez, gyakorlásához szaktárgyuknak megfelelően gyakorló feladatokat, dramatizálást, versenyeket, vetélkedőket stb. szerveznek. A számonkérő-ellenőrző-értékelő tevékenységekben szakmai, pedagógiai, szakdidaktikai ismereteik alapján kapcsolódnak be.

A munkatervi szabadidős, speciális napközis foglalkozások anyagához gyűjtő, kísérletező munkát végeznek, pl.: télapó készítése, szünidei programok tájékoztatója, kis hírek a nagy világból, mese feldolgozás változatos formában. Mindezekhez hatékonyan felhasználják az audio-vizuális eszközöket. A gyermekekkel való csoportos és egyéni bánásmódjuk során szintén alkalmazzák a tanult pedagógiai, didaktikai, metodikai eljárások differenciált megoldásait. A fizikai dolgozók gyermekeivel, a problematikus tanulói személyiségekkel külön foglalkoznak.

Érdeklődéssel tanulmányozzák a napközis csoportok vezetésével kapcsolatos írásbeli munkákat is, pl. tervek, naplók, üzenőfüzetek, feljegyzéseket a tanulókról. Ezekkel a sokirányú, aprólékos nevelési tevékenységekkel járulnak a jelöltek a napközis csoportok éves-havi-heti-napi munkaterveinek eredményes megvalósításához.

A jelöltek eddigi eredményes és hatékony napközis gyakorlata igen biztató. A jövőt illetően megfontolandó az a hallgatói javaslat, hogy a 7. féléves csoportok számára egy-egy önként vállalkozó jelölt vezessen több foglalkozást, bizonyítsa vele önállóságát, a nevelőmunka iránti fogékonyságát, a módszerek és eszközök tudatos alkalmazását. E javaslat azért is figyelemre méltó, mert lehetőséget ad a hallgatók differenciálására a végzett munkájuk alapján.

A fentiekben vázolt hatékony napközis gyakorlat lényeges személyi tényezője a szakvezető. A négy féléves tapasztalat azt igazolja, hogy a személyi kiválasztás igen eredményes volt. Mind a nyolc szakvezető maximálisan biztosította, hogy a hallgatói csoportok és az egyes jelölt alaposan megismerkedhessenek a napközis munka szeretőágazó területével: a szervező, a tervező, az irányító munkával, a speciális napközis foglalkozások tartalmi és módszertani kérdéseivel. Gazdag tapasztalati ismeretet nyújtottak a gyermekekkel való differenciált bánásmódhoz, a közösségi élet formálásához, a csoportalakításhoz, stb. A nevelési gyakorlatokat megelőző ismerkedési csoportösszejöveteleken írás és diavetítő felhasználásával, a bibliográfiák bemutatásával igyekeztek a napközis munka szép, és sajátos területét ismertetni. Néhányan biztosították a hallgatók számára félév során, hogy a városi napközis továbbképzéseken is résztvehessenek.

Az előkészítő és értékelő megbeszéléseken, valamint a foglalkozások ideje alatt a jelöltek és a szakvezetők között kollegális, emberi, egymást kölcsönösen tisztelő kapcsolat alakult ki. A szakmai munkán kívül gyakori az egyéb csoport és személyes jellegű beszélgetés, ami igen hatékonyan járult a jelöltek alaposabb megismeréséhez. Az ilyen kapcsolatteremtésnek lett azután az az eredménye, hogy a szaktárgyi és napközis szakvezetők egy-egy jelölről kicserélték véleményüket, hogy még realisabb értékelést nyújthassanak.

A napközis gyakorlat elvégzését a szakvezető „kiemelkedően”, „jól” és „megfelelt” fokozatokkal értékeli félévenként. Az elmúlt időszakban 65—75% volt a kiemelkedő, 20%-a jó és 5—6%-ban volt csak megfelelt fokozatú napközis minősítés. „Nem teljesítette feladatát” minősítés eddig nem volt. Az értékelést, minősítést mindenkor megbeszéli a szakvezető a jelölttel, majd egységes nyomtatványon megküldi a gyakorló iskolák igazgatóhelyetteseinek. Az elmúlt félévben záró csoportösszejövetelet is tartottak, ahol a szakvezető a közösség előtt értékelte a csoport féléves napközis gyakorlatát, visszaadta véleményezéssel és értékeléssel a jelölt munkákat, és hasznos útmutatásokat adott a jövőre nézve. Ezeken a csoportmegbeszéléseken nyílik alkalom arra, is hogy a hallgatók a csoport előtt nyilvánítsanak véleményt tapasztalataikról. Nagyon figyelemreméltó megállapítások hangzanak el ilyenkor.

A négy féléves napközis nevelési gyakorlatok tapasztalatai igazolják, hogy új színnel és tartalommal gazdagodott a tanárképzés. Feltétlen folytatni kell a gyakorlati képzésben a napközis nevelőmunkára való felkészítést. A jelöltek is rendszeresen arról nyilatkoznak, hogy a napközis gyakorlat nemcsak egy számukra eddig ismeretlen pedagógiai területtel való munkakapcsolatot jelent, hanem kitűnően hozzá járul egy eredményesebb bánásmód megvalósításához a gyermekekkel. „Itt éreztem meg először a tanulóval való személyes kapcsolat lényegét.” — mondta az egyik jelölt.

A napközis gyakorlat sikerélményét növelné, ha a jövőben a napközis gyakorlat értékelése bekerülne a tanárjelölt bizonyítványába. Ezt a javaslatot tekinthetjük a jövő egyik megoldásra váró feladatának is.

Szándékosan nem elemeztük az objektív adottságok és a napközis nevelési gyakorlatok összefüggését, ennek tanulmányozása külön elemzést igényelne. Ismert tény, hogy főiskolánkon a tárgyi és objektív adottságok korlátozottak.

Befejezésül megállapíthatjuk, hogy a négy féléves tapasztalat és a napközis otthonok fennállásának közelgő 75. évfordulója bennünket is további feladatok megvalósítására ösztönöz.

Terveink, elképzeléseink a következők;

Kétnapos tudományos ülésszak megrendezése az Oktatási Minisztérium Egyetemi és Pedagóguscépző Osztálya, a Magyar Pedagógiai Társaság Csongrád Megyei Tagozata, Szeged m. Városi Tanács Művelődésügyi Osztálya és a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola közreműködésével, melynek keretében előadásokban, korreferátumokban kívánunk a napközis nevelés történetéről, a napközis nevelés korszerű törekvéseiről, valamint a tanárjelöltek napközis nevelési gyakorlatainak tapasztalatairól beszámolni.

„Napközis foglalkozások korszerűsítési törekvéseiről” címmel Szeged m. Városi Tanács Művelődésügyi Osztálya pályázatot hirdet, egyidejűleg szorgalmazzuk a pályaművek megírását és közkinccsá tételét.

Összegezni kívánjuk kiállítás keretében a városban folyó szabadidős tevékenység tanulói produktumait, alkotásait.

A város néhány iskolájában bemutató foglalkozásokat tartunk, ahova a tanárjelölteket is bevonjuk.

Túl az évforduló aktualitásán tovább szeretnénk fejleszteni a napközis nevelési gy-

korlatok tartalmát, fokozni kívánjuk hatékonyságát azért, hogy végzett hallgatónk már pályakezdőként is vállalják ezt a nagyon fontos, de igen nehéz iskolai nevelési területet. A napközis mozgalom élésétől szeretnénk lenni, tesszük ezt az általános iskolás korú gyermekekért elsősorban, de az egész felnőtt társadalomért, a szülők nyugalmáért.

IRODALOM

TANTERV Tanárképző főiskolák számára (Bp. 1970.). Az Általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei (Bp. 1973.)
Az általános iskolai és az óvodai gyakorlatok ÚTMUTATÓ-I (Bp. 1974.)
Ismerkedjünk az iskolában folyó egész napos neveléssel (MPT. Bp. 1971.)
Kutatások a napközi otthoni tanulmányi munka köréből (Pest m. Pedagógiai Füzetek Bp. 1971.)
Kulturális nevelés a napközi otthonban (Tankönyvkiadó Bp. 1968.)
Állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai (Kossuth K. 1972.)
Országos közoktatáspolitikai aktíva (Kossuth K. 1972.)
Ötödik nevelésügyi Kongresszus jegyzőkönyve I—II. (Bp. 1971.)
Nevelési gyakorlatok c. főiskolai tankönyv (Bp. Tankönyvkiadó 1973.)

ORT, ROLLE UND ERFAHRUNGEN DER ERZIEHUNGSPRAKTIK IN TAGESHEIMEN AN DER PÄDAGOGISCHEN HOCHSCHULE IN SZEGED

Mária G.-Szabó—Kovács

Die Arbeit enthält einen Umriss der Forderung, die in unserer den Sozialismus aufbauenden Gesellschaft als Anspruch aufscheint sowie der Möglichkeiten, im Besitze derer unsere Hochschule die Lehraufwärtler zur Erfüllung dieser Forderungen vorbereitet. Die Erfahrungen der sich auf vier Semester erstreckenden Erziehungsübungen in Tagesheimen lassen zahlreiche Ergebnisse und Probleme erstehen, deren Anwendung uns darin bekräftigt, dass in der praktischen Ausbildung diese Vorbereitung zur Erziehertätigkeit in Tagesheimen fortgesetzt werden muss. Es wird auf das bevorstehende 75 jährige Jubiläum der Bestehens der Tagesheime hingewiesen und auf die Aufgaben, die in der nächsten Zukunft einer Realisierung harren.

МЕСТО И РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ В КЛАССАХ С ПРОДЛЕННЫМ ДНЕМ И ОПЫТЫ СЕГЕДСКОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

Мария Г. Сабо—Ковач Йозефинэ

В работе автор пишет о требованиях, которые ставит наше общество, строящее социализм, и о тех возможностях, при которых наш институт подготавливает будущих преподавателей к выполнению этих требований. Прошедшие четыре семестра педагогической практики студентов в классах с продленным днем дает много результатов и поднимает ряд проблем, учитывая которых убеждает нас в том, что в рамках педагогической практики надо продолжать подготовку к воспитательной работе в классах с продленным днем. Автор указывает на приближающуюся 75. годовщину организации классов с продленным днём и задачи, которые они намерены выполнить в ближайшее время.